

დავიდ ჰიუმი

David Hume

რელიგიის ბუნებრივი ისტორია

The Natural History of Religion

თარგმანი ინგლისური ენიდან
ეკუთვნის დიმიტრი უჩანეიშვილს

გამომცემლობა აპტი
თბილისი - 2022

შოტლანდიელი ფილოსოფოსი, ისტორიკოსი, ეკონომისტი, ესეისტი და სახელმწიფო მოღვაწე, დევიდ ჰიუმი ბრიტანული განმანათლებლობის ერთ-ერთი ყველაზე გამორჩეული ფიგურაა და იმავდროულად ერთ-ერთ ყველაზე მნიშვნელოვან ფილოსოფოსად ითვლება, რომელიც ინგლისურ ენაზე ქმნიდა.

დევიდ ჰიუმის წიგნი „რელიგიის ბუნებრივი ისტორია“ ზოგადად რელიგიის ფილოსოფიის დასაწყისად არის მიჩნეული. ტექსტი, რომელსაც გამოქვეყნების დროს (1757) სკეპტიკურად და ეჭვის თვალით შეხედნენ, მომავალში რელიგიის ფილოსოფიის კლასიკად იქცა. იგი საუცხოოდ ხსნის რელიგიური აზრის განვითარებას და ბრწყინვალე ფილოსოფიურ შენატანს წარმოადგენს რელიგიის განმარტებაში.

მთარგმნელი: დიმიტრი უჩანეიშვილი
გამომცემელი: გიზო ცაცუა

გამომცემლობა „აქტი“, 2022 წელი

ვებ-გვერდი: AKTI.GE

© გამომცემლობა „აქტი“

ISBN 978-9941-8-4244-3

სარჩევი

მთარგმნელის წინასიტყვაობა	4
შესავალი	9
თავი I. აღაშენა საწყისი რელიგია პოლითეიზმი იყო	11
თავი II. პოლითეიზმის წარმოშობა	18
თავი III. წინამორბედის გაგრძელება	23
თავი IV. ღვთაებებს არ მიიჩნევდნენ სამყაროს შემოქმედებად ან მომწყობებად	31
თავი V. პოლითეიზმის განსხვავებული ფორმები: ალეგორია, გმირების თაყვანისცემა	40
თავი VI. თეიზმისა და პოლითეიზმის წარმოშობა	47
თავი VII. გადმოცემული დოქტრინის დასაბუთება	55
თავი VIII. პოლითეიზმისა და თეიზმის მოქცევა და მიქცევა ...	58
თავი IX. ამ რელიგიების შედარება დევნისა და შემწყნარებლობის თვალსაზრისით	62
თავი X. გამბედაობისა და დამცირების შესახებ	68
თავი XI. გონებასა და უაზრობასთან მიმართებით	71
თავი XII. ეჭვებისა და დარწმუნებულობისათვის	75
თავი XIII. ღვთიური ბუნების შესახებ უკეთური წარმოდგენა ორივე სახის სახალხო რელიგიაში	92
თავი XIV. სახალხო რელიგიების ურიგო გავლენა ზნეობაზე .	98
თავი XV. ზოგადი დასკვნა	106
შენიშვნები და განმარტებები	111
გამომცემლობა „აბი“–ს მიერ გამოცემული წიგნები	127

მთარგმნელის წინასიტყვაობა

შოტლანდიელი ფილოსოფოსი, ისტორიკოსი, ეკონომისტი, ესეისტი და სახელმწიფო მოღვაწე, დევიდ ჰიუმი ბრიტანული განმანათლებლობის ერთ-ერთი ყველაზე გამორჩეული ფიგურაა და იმავდროულად ერთ-ერთ ყველაზე მნიშვნელოვან ფილოსოფოსად ითვლება, რომელიც ინგლისურ ენაზე ქმნიდა.

შემეცნებისა და მორალის პრობლემებთან ერთად, ჰიუმი რელიგიის საკითხების კვლევითაც იყო დაკავებული. ამ სფეროში მის შექმნილ ნაწარმოებთა შორისაა „დიალოგები ბუნებრივი რელიგიის შესახებ“ და „რელიგიის ბუნებრივი ისტორია“.

ეს უკანასკნელი ადამიანის ბუნებაში რელიგიის წარმოშობის კომპლექსურ და ნატურალისტურ ახსნას წარმოადგენს, გვანჯდის რა რთულ და წინააღმდეგობრივ განმარტებას რელიგიის წარმოშობისა, რაც, იმავდროულად, რელიგიური რწმენის კრიტიკაც არის. ეს ტექსტი სამართლიანად ითვლება საკვანძო ნაშრომად რელიგიის სოციალურ-მეცნიერულ კვლევათა განვითარებაში. ამ სფეროს სხვა პიონერებთან შედარებით ჰიუმი მრავალი მიმართებით არის

მეტად თანამედროვე, რომელთა შორისაა: წარმოშობის პრობლემასა და რწმენის პრობლემას შორის განსხვავება; მიზეზებზე და არა მოტივებზე ფოკუსირება; ინტერესი რელიგიის განმეორებადი და არა ერთჯერადი წარმოშობისადმი; ძიება რელიგიის არარელიგიური და არა უპირობოდ რელიგიური წარმოშობისა; შედარებითი და არა პარტიკულარისტული მიდგომა; მისი ინდუქტიური და არა დედუქტიური მიდგომა; აქცენტი რელიგიის არარაციონალურ განზომილებებზე, ნაცვლად რაციონალურისა; ფოკუსირება რელიგიის გავლენასა და წარმოშობაზე; განსჯა რელიგიის განუზრახველი და არა განზრახული შედეგების შესახებ; მის მიერ რელიგიის გამიჯვნა ეთიკისგან.

დევიდ ჰიუმის „რელიგიის ბუნებრივი ისტორია“ ზოგადად რელიგიის ფილოსოფიის დასაწყისად არის მიჩნეული. ტექსტი, რომელსაც გამოქვეყნების დროს (1757) სკეპტიკურად და ეჭვის თვალით შეხვდნენ, მომავალში რელიგიის ფილოსოფიის კლასიკად იქცა. იგი საუცხოოდ ხსნის რელიგიური აზრის განვითარებას და ბრწყინვალე ფილოსოფიურ შენატანს წარმოადგენს რელიგიის განმარტებაში.

დიმიტრი შიანგიშვილი

დავიდ ჰიუზი

რელიგიის გუნებრივი ისტორია

შესავალი

რადგან ნებისმიერი კვლევა, რომელიც რელიგიას ეხება, უპირველესი მნიშვნელობისაა, წარმოიშობა ორი განსაკუთრებული საკითხი, რომელიც გამონვევის როლს ასრულებს ჩვენი ყურადღებისთვის, სახელდობრ, საკითხი, რომელიც ეხება მის საფუძველს გონებაში და საკითხი მისი წარმომავლობისა ადამიანის ბუნებიდან. საბედნიეროდ, პირველ კითხვას, რომელიც ყველაზე მნიშვნელოვანს წარმოადგენს, შესაძლოა გაეცეს ყველაზე თვალსაჩინო, ან, სულ ცოტა, ყველაზე ცხადი პასუხი. სამყაროს კონსტრუქცია მთლიანობაში გონიერი შემოქმედის არსებობას მოწმობს; ხოლო, სერიოზულად დაფიქრების შემდეგ ვერც ერთი გონიერი მკვლევარი წამითაც ვერ განუდგება ჭეშმარიტი თეიზმისა და რელიგიის უმთავრესი პრინციპების რწმენას. მაგრამ, მეორე კითხვა, ადამიანის ბუნებიდან რელიგიის წარმოშობის შესახებ, მეტ სირთულეს თანხვდება. უხილავი და გონიერი ძალის რწმენა ერთობ ფართოდ იყო გავრცელებული კაცობრიობაში, ყველა ეპოქასა და ყოველ კუთხეში, მაგრამ ის შესაძლოა არც იმდენად უნივერსალური იყო, რომ გამონაკლისები არ დაეშვა და არც რაიმე ხარისხით ერთგვაროვანი – იდეებთან მიმართებით, რომლებსაც ის ამკვიდრებდა. თუ მოგ-

ზაურებსა და ისტორიკოსებს ვენდობით, არიან ხალხ-
ები, რომლებსაც არანაირი რელიგიური განცდები
არ გააჩნიათ. არ მოიძებნება ორი ერი, და რთულად
თუ იპოვით ორ ადამიანს, რომელიც ზუსტად შეე-
საბამება ერთმანეთს ერთსა და იმავე გრძნობებთან
მიმართებით. შესაბამისად, შეიძლება მოგვეჩვენოს,
რომ ასეთი წინასწარ ჩამოყალიბებული შეხედულება
საწყისს იღებს პირველსაწყისი ინსტინქტის ან ბუნებ-
ის პირველადი შთაბეჭდილებიდან, როგორც ისეთ-
ია, რაც ბიძგს აძლევს საკუთარი თავის სიყვარულს,
სქესთა შორის ლტოლვას, შთამომავლობის სი-
ყვარულს, მადლიერებასა და აღშფოთებას, რადგან
ყველა მსგავსი ინსტინქტი აბსოლუტურად უნივერ-
სალურია ყველა ერსა და ეპოქაში და ყოველთვის
აქვს ზუსტად განსაზღვრული ობიექტი, რომლის
მიღწევას ის განუხრელად ესწრაფის. პირველადი რე-
ლიგიური პრინციპები მეორეული უნდა იყოს, ისეთე-
ბი, რომელთა დამახინჯება იოლად არის შესაძლებე-
ლი სხვადასხვა შემთხვევითობებითა და მიზეზებით,
და რომელთა მოქმედება გარემოებათა უჩვეულო
დამთხვევის წყალობით შესაძლოა მთლიანად იქნეს
აღკვეთილი. ჩვენი წინამდებარე კვლევის საგანი
სწორედ ის არის, თუ რას წარმოადგენენ ეს პრინცი-
პები, რომლებიც პირველად რწმენას წარმოშობენ,
და რას წარმოადგენენ ის შემთხვევითობები და მიზე-
ზები, რომლებიც მიმართულებას აძლევენ მის მო-
ქმედებას.

თავი I.

ადამიანთა საწყისი რელიგია პოლითეიზმი იყო

ჩემი აზრით, თუ ადამიანთა საზოგადოების განვითარებას გავითვალისწინებთ უხეში საწყისიდან მეტი სრულყოფილების მდგომარეობამდე, პოლითეიზმი, ანუ კერპთაყვანისმცემლობა, იყო და აუცილებლობის ძალით უნდა ყოფილიყო კაცობრიობის პირველი და უძველესი რელიგია. შევეცდები, რომ ეს შეხედულება შემდეგი არგუმენტებით დავასაბუთო.

უდავო ფაქტია, რომ დაახლოებით 1700 წლის წინ კაცობრიობა პოლითეიზმის აღმსარებელი იყო. ზოგი ფილოსოფოსის საეჭვო და სკეპტიკური პრინციპი, ან თითო-ოროლა ერის თეიზმი, ისიც არცთუ მთლად წმინდა სახით, განხილვის ღირს საპირისპირო არგუმენტს არ წარმოადგენს. ამისათვის ისტორიის ცხად მოწმობას მივმართოთ. რაც უფრო ღრმად ჩავეშვეებით ანტიკურობაში, მით უფრო მეტად ვხედავთ კაცობრიობას ჩაძირულს პოლითეიზმში. არანაირი კვალი და ნიშანი მეტად სრულყოფილი რელიგიისა. კაცობრიობის უძველესი ჩანაწერები დღემდე მოწმობენ ამ სისტემას, როგორც საყოველთაოდ ჩამოყა-

ლიბებულ აღმსარებლობას. ჩრდილოეთი, სამხრეთი, აღმოსავლეთი და დასავლეთი ერთხმად ადასტურებენ ამ ფაქტს. რა შეიძლება დავუპირისპიროთ ასეთ სრულ სიცხადეს?

წერილობითი და ისტორიული წყაროების შესაბამისად, კაცობრიობა ანტიკურობაში პოლითეიზმის მიმდევარი იყო. უნდა ვამტკიცოთ თუ არა, რომ მეტად ადრეულ ეპოქაში, როდესაც ადამიანისათვის უცნობი იყო დამწერლობა, ან ხელოვნებისა თუ მეცნიერების აღმოჩენამდე, ადამიანები წმინდათეიზმის პრინციპებს აღიარებდნენ? სხვა სიტყვებით, სანამ ისინი უმეცრები და ბარბაროსები იყვნენ, ჭეშმარიტება აღმოაჩინეს, მაგრამ შემდეგ, როგორც კი ცოდნა და მანერები შეიძინეს, შეცდომაში შთავარდნენ?

მაგრამ, ასეთი მტკიცებით თქვენ არა მხოლოდ აღბათობას ეწინააღმდეგებით, არამედ ჩვენს აწინდელ გამოცდილებასაც, რაც ბარბაროსი ხალხის პრინციპებსა და შეხედულებებს ეხება. ამერიკის, აფრიკისა და აზიის ველური ტომები კერპთაყვანისმცემლები არიან. ამ წესიდან გამონაკლისი არ არსებობს, იმდენად, რომ თუ მოგზაური უცნობ მხარეში გაემგზავრებოდა და იქ იხილავდა ბინადრებს, რომლებსთვისაც ნაცნობია ხელოვნება და მეცნიერება, თუნდაც ასეთი ვარაუდის გამოთქმისას არის შანსი იმისა, რომ ისინი თეისტები არ არიან, შემდგომ კვლევამდე ამ საკითხთან დაკავშირებით ის კონკრეტულს ვერაფერს იტყვოდა. მაგრამ, თუ ის აღმოაჩენდა, რომ ეს ადამიანები უმეცრები და ბარბაროსები არიან, შესაძლოა წინდანინ მიეჩნია ისინი კერპთაყვანისმცემლებად. რთულად, რომ მას შეცდომა მოსვლოდა.

გამომცემლობა „აჭტი“-ს მიერ გამოცემული წიგნები

1. ფრიდრიხ ნიცშე – ანტიქრისტიე
2. ფრიდრიხ ნიცშე – ტრაგედიის დაბადება მუსიკის სულიდან
3. ფრიდრიხ ნიცშე – სიკეთისა და ბოროტების მიღმა
4. ფრიდრიხ ნიცშე – კერპების მწუხრი, ანუ როგორ ფილოსოფოსობენ ჩაქუჩით
5. კარლ იასპერსი – ნიცშე და ქრისტიანობა
6. კარლ იასპერსი – ფილოსოფიის შესავალი
7. სიორენ კირკეგორი – შიში და თრთოლვა
8. სიორენ კირკეგორი – სატანჯველის სახარება
9. ზიგმუნდ ფროიდი – სამი ნარკვევი სექსუალობის თეორიიდან
10. ზიგმუნდ ფროიდი – მასების ფსიქოლოგია და ეგოს ანალიზი
11. ზიგმუნდ ფროიდი – მოსე და მონოთეიზმი
12. ზიგმუნდ ფროიდი – ეგო და ID
13. ლევ შესტოვი – შემეცნების ფილოსოფია და თეორია
14. ლევ შესტოვი – შემოქმედი და დამანგრეველი სამყარო
15. ბერტრან რასელი – ესეები
16. ბერტრან რასელი – ქორწინება და მორალი
17. ედმუნდ ჰუსერლი – ამსტერდამული მოხსენებები
18. მიგელ დე უნამუნო – ქრისტიანობის აგონია
19. ნიკოლაი ბერდიაევი – ყოფიერება, თავისუფლება, ღმერთი
20. იმანუელ კანტი – მარადიული მშვიდობისკენ
21. ერის ფრომი – ადამიანის სული

22. სვამი ვივეკანანდა – კარმა-იოგა
23. სვამი ვივეკანანდა – ბჰაქთი-იოგა
24. სვამი ვივეკანანდა – შთაგონებული საუბრები
25. სვამი ვივეკანანდა – ძველი ინდური ფილოსოფია
26. სვამი ვივეკანანდა – მედიტაცია და მისი მეთოდები

27. მერაბ მამარდაშვილი – ცნობიერება და ცივილიზაცია
28. მერაბ მამარდაშვილი – რაციონალურობის კლასიკური და არაკლასიკური იდეალები

29. ხოსე ორტეგა-ი-გასეტი – ეტიუდები სიყვარულზე

30. გუსტავ ლე ბონი – მასების ფსიქოლოგია
31. გუსტავ ლე ბონი – ერების ფსიქოლოგია

32. ჯილუ კრიშნამურტი – მედიტაცია
33. ჯილუ კრიშნამურტი – თავისუფლება ცნობილისგან
34. ჯილუ კრიშნამურტი – სწრაფი ცვლილებების აუცილებლობა

35. ოშო – რა არის მედიტაცია?
36. ოშო – სექსიდან სუპერცნობიერებამდე

37. ემა გოლდმანი – ანარქიზმი, ათეიზმი, ფემინიზმი
38. დევიდ ლოურენსი – ფსიქონალიზი და არაცნობიერი

39. იულიუს ევოლა – ომის მეტაფიზიკა
40. იულიუს ევოლა – ვეფხვის მორჯულება

41. ჯორჯ ბერკლი – ტრაქტატი ადამიანური შემეცნების პრინციპების შესახებ
42. მაჰათმა განდი – გზა ღმერთისაკენ
43. გიორგი გურჯიევი – დანახული რეალური სამყაროდან
44. გიორგი გურჯიევი – ცხოვრება რეალურია მხოლოდ მაშინ, როცა „მე ვარ“

45. გ. გურჯიევი – ბელზებელის ნამბობი შვილიშვილისთვის.
ნიგნი I
46. გ. გურჯიევი – ბელზებელის ნამბობი შვილიშვილისთვის.
ნიგნი II
47. გ. გურჯიევი – ბელზებელის ნამბობი შვილიშვილისთვის.
ნიგნი III
48. გ. გურჯიევი – ბელზებელის ნამბობი შვილიშვილისთვის.
ნიგნი IV

49. ეკჰარტ ტოლე – ანმცოს ძალა
50. ირაკლი ბრაჭული – ზეკაცის ჰერმენევტიკა
51. ნონა ხიდეშელი – მეტამორფოზა
52. ნონა ხიდეშელი – *Carpe diem*

53. ალექსანდრე ბერკმანი – ანარქიზმის ანბანი
54. ავტორთა ჯგუფი – სპინოზას ფილოსოფია
55. ჟან-პოლ სარტრი – ეგზისტენციალიზმი ჰუმანიზმია

56. ჯონ სტიუარტ მილი – სოციალიზმი
57. ჯონ სტიუარტ მილი – თავისუფლების შესახებ
58. ჯონ სტიუარტ მილი – ქალთა დაქვემდებარება

59. დევიდ ჰიუმი – რელიგიის ბუნებრივი ისტორია